uorden. Den Julianske Kalender, som trådte i kraft 45 f.Kr., blev på 365 dage med en skuddag hvert fjerde år og var i brug i Vesteuropa indtil indførelsen af Den Gregorianske Kalender. I Danmark gik man over til den sidstnævnte i 1700, men i Rusland var Den Julianske Kalender i brug indtil revolutionen i 1917, som derfor kaldes både Oktoberrevolutionen og Novemberrevolutionen.

Cæsar udvidede senatet til 900 medlemmer og gennemførte en række love, der skulle begrænse statens udgifter og privates luksusforbrug. Han halverede antallet af modtagere af offentligt korn og grundlagde en række oversøiske kolonier i Spanien, Gallien og Nordafrika. Told på udenlandske varer blev genindført, og der blev fastsat maksimumsbeløb for udgifterne til banketter. Opløsningen af de fleste foreninger, som havde spillet en vigtig rolle i senrepublikkens politiske vold, var ligeledes et forsøg på at normalisere forholdene.

Cæsar blev dræbt 15. marts 44 f.Kr. af modstandere, som troede, at han ville tage skridtet videre fra det livsvarige diktatur og genindføre det forhadte kongedømme. Kilderne giver intet klart svar på Cæsars planer på dette område, men han var i fuld gang med at planlægge et felttog mod partherne, da han blev myrdet under et senatsmøde i Pompejus-teatret i Rom. Hovedmændene bag sammensværgelsen, Marcus Junius Brutus og Gajus Cassius Longinus, havde begge nydt godt af Cæsars mildhed, men de havde også støtte blandt nogle af Cæsars oprindelige tilhængere. Den erklærede hensigt med mordet var at genindføre republikken, men de sammensvorne blev til deres store overraskelse ikke hyldet som befriere. De måtte derimod flygte fra hovedstaden.

Vurderingerne af Cæsar har været meget forskellige. Nogle forskere har set ham som en genial feltherre og statsmand, der reddede Romerriget fra kaos og undergang med sine hurtige beslutninger. Andre har været mere nøgterne i vurderingen af ham. Cæsar legitimerede selv borgerkrigens udbrud med, at han blot forsvarede sin ære (*dignitas*). Dermed brød han imidlertid de politiske spilleregler og ødelagde på længere sigt republikken, selv om det måske ikke havde været hans oprindelige hensigt.

Nye borgerkrige

Nye, blodige borgerkrige fulgte efter mordet på Cæsar, selv om det i første omgang lykkedes at forlige Cæsars mordere med hans tilhængere. Cæsar havde efter Julias død ingen legitime børn og havde derfor indsat sin nieces søn, Octavius,

som hovedarving og adoptivsøn. Efter adoptionen skiftede han navn til Gajus Julius Cæsar men omtales normalt under tilnavnet Octavian for at skelne ham fra adoptivfaderen.

Octavian udarbejdede i sin høje alderdom en oversigt over sine bedrifter, *Res Gestae*, der efter hans død blev opsat på bronzetavler foran hans mausoleum i Rom og som er bevaret gennem indskrifter i Lilleasien:

NITTEN ÅR GAMMEL SAMLEDE JEG PÅ EGET INITIATIV OG FOR EGNE MIDLER EN HÆR, MED HVILKEN JEG BEFRIEDE STATEN, DER VAR UNDERTRYKT AF ET KLIKEVÆLDE. SOM FØLGE HERAF INDVALGTE SENATET MIG MED HÆDRENDE BESLUTNINGER SOM MEDLEM UNDER GAJUS PANSAS OG AULUS HIRTIUS' KONSULAT (43 F.KR.) MED RET TIL AT STEMME I KONSULARGRUPPEN, OG DET TILLAGDE MIG KOMMANDOMYNDIGHED. DET PÅLAGDE MIG SOM PROPRÆTOR SAMMEN MED KONSULERNE AT DRAGE OMSORG FOR STATENS SIKKERHED. DA BEGGE KONSULER IMIDLERTID SAMME ÅR FALDT I KRIG, VALGTE FOLKET MIG TIL KONSUL SAMT TIL TRIUMVIR MED DEN OPGAVE AT ORDNE STATENS FORHOLD. (OVERSÆTTELSE: RUDI THOMSEN).

Bag disse ord skjuler sig ikke andet end et vellykket oprør. Som Octavian ikke lægger skjul på, rejste han en hær af adoptivfaderens veteraner. Efter forskellige forviklinger indgik han i efteråret 43 f.Kr. en alliance - det såkaldte 2. triumvirat - med to andre Cæsar-tilhængere, Marcus Antonius og Marcus Æmilius Lepidus. De delte de vestlige provinser mellem sig for en femårig periode. Lepidus skulle være konsul det følgende år, mens Antonius og Octavian nedkæmpede Cæsars mordere. Disse blev erklæret fredløse, og deres ejendom blev konfiskeret og solgt på auktion. Ikke mindre end 300 senatorer, heriblandt Cicero, og ca. 1500 riddere blev proskriberet af det nye triumvirat, hvis aftaler blev stadfæstet af folkeforsamlingen. Senatet ophøjede Cæsar til en gud, og der blev opført et tempel for ham på Forum Romanum.

Ved slaget ved Filippi i Makedonien i 42 f.Kr. blev Cæsars mordere besejret, og Brutus og Cassius begik selvmord. Modstanderne af triumviratet samlede sig nu omkring Pompejus' yngste søn, Sextus Pompejus, der havde sit hovedkvarter på Sicilien. De latente spændinger mellem triumviratets medlemmer brød ud i lys lue efter sejren ved Filippi. Forholdet mellem Octavian og Antonius havde været anspændt fra alliancens start, og de stolede ikke på Lepidus. Det var flere gange ved at komme til åben kamp mellem dem, inden en ny aftale blev indgået i 40 f.Kr. Lepidus blev manøvreret ud på et sidespor med Afrika som sin eneste provins, mens Octavian fik de øvrige vestlige provinser og Antonius den østlige del af Romerriget. Forliget indebar også, at Antonius blev gift med Octavia, Octavians søster, der netop var blevet enke.

I 37 f.Kr. blev triumviratet forlænget for yderligere fem år, men allerede året efter mistede Lepidus al sin magt og blev forvist til en lille by på Latiums kyst. Det skete efter, at Sextus Pompejus var blevet besejret og henrettet. Dermed var antallet af aktører i magtkampen reduceret til to, og det endelige opgør mellem Antonius og Octavian rykkede stadig nærmere. Selv om Antonius havde to døtre med Octavia, indledte han under sit ophold i østen et forhold til Ægyptens dronning Kleopatra, som tidligere havde været

Cæsars elskerinde, og som måske er antikkens mest berømte kvinde. Antonius slog sig ned i Alexandria sammen med Kleopatra, selv om han formelt set stadigvæk var gift med Octavia.

I 32 f.Kr. brød den længe ulmende borgerkrig mellem Octavian og Marcus Antonius endelig ud i lys lue. Det var ikke alene et personligt opgør mellem to svogre og tidligere allierede, men det fik også karakter af en kamp mellem øst og vest, fordi krigen officielt blev ført mod Kleopatra. Octavian lod Italiens befolkning aflægge en troskabsed og offentliggjorde Marcus Antonius' testamente, hvori hans børn med Kleopatra var indsat som arvinger. Octavian forsøgte herved at vise, at hans modstander ikke længere var en rigtig romer, men tværtimod var blevet ødelagt og depraveret af den ægyptiske dronning. Marcus Antonius mistede alle beføjelser og blev erklæret for statsfjende men fik alligevel støtte af årets to konsuler og 300 senatorer. De forlod Rom og sluttede sig til Antonius. Først nu lod han sig skille fra Octavia trods modstand fra sine nærmeste rådgivere, som mente, at det svækkede hans position i Rom.

Cæsars mordere lod under borgerkrigen præge mønter med håndfast symbolik. På denne denar ses på forsiden et portræt af en skægget Brutus og på bagsiden indskriften eid(ibus) Mar(tiis), dvs. den 15. marts. To dolke flankerer den hat, som slaver ofte fik sat på hovedet ved frigivelse. (Foto: Niels Hannestad)

Borgerkrigen blev forholdsvis kort, men blodig. Det afgørende slag stod ved forbjerget Actium ud for Grækenlands vestkyst i 31 f.Kr. Antonius og Kleopatra undslap til Ægypten, hvor sidste akt udspillede sig i 30 f.Kr. Octavian erobrede uden større problemer Ægypten, som blev indlemmet i Romerriget. Antonius og Kleopatra begik selvmord, og Octavian var dermed Romerrigets enehersker. For første gang i næsten 20 år var der atter ro i Romerriget, og genopbygningen af det borgerkrigsplagede samfund kunne begynde. Resultatet blev en ny tidsalder, hvor magten gik i arv i forskellige familiedynastier.

Årsagerne til republikkens fald har altid fascineret historikere. Romerne mente selv, at senrepublikkens krise skyldtes et moralsk forfald, som satte ind med begærlighed og dekadence efter Karthagos ødelæggelse. Romerske historikere lod dannelsen af det første triumvirat i 60 f.Kr. være begyndelsen på borgerkrigene, og nogle moderne forskere har loyalt fulgt denne periodisering af "The Roman Revolution." De strukturelle problemer, som lå til grund for republikkens undergang, havde dog dybere rødder, som blev

aktualiseret med Gracchernes reformforsøg.

Senrepublikkens krise rummer mange forskellige elementer, men centralt står udnyttelsen af den offentlige jord kombineret med ændringer i hærens rekruttering og forbundsfællernes status. Der skete langsomt en ændring af romersk politik mod det stadig mere personlige og kyniske i takt med fragmenteringen af den politiske legitimitet. I borgerkrigene var det ikke så meget politik som udryddelsen af politiske modstandere, der var det endelige mål. Proskriptionerne er det bedste eksempel på dette, og ironisk nok kostede Cæsars mildhed ham livet. Det blev hans adoptivsøn, som skulle prøve at hele sårene i det romerske samfund.

FAMILIEDYNASTIERNE

Augustus

DE VIGTIGSTE BEGIVENHEDER 133-31 F.KR.

133-129:	ARISTONIKOS-OPSTANDEN
133:	TIBERIUS GRACCHUS FOLKETRIBUN
123-122:	GAJUS GRACCHUS FOLKETRIBUN
113-101:	KAMPE MOD KIMBRER OG TEUTONER
111-105:	DEN JUGURTHINSKE KRIG
104-100:	MARIUS KONSUL
100:	SATURNINUS FOLKETRIBUN
91:	DRUSUS FOLKETRIBUN
91-88:	FORBUNDSFÆLLEKRIGEN
89-85:	FØRSTE KRIG MOD MITHRIDATES
83-82:	FØRSTE BORGERKRIG
82-80:	SULLA DIKTATOR
80-72:	KRIG MOD SERTORIUS I SPANIEN
74-64:	ANDEN KRIG MOD MITHRIDATES
73-71:	SPARTACUS-OPSTANDEN
70:	POMPEJUS OG CRASSUS KONSULER
67:	POMPEJUS' KOMMANDO MOD SØRØVERNE
63:	DEN CATILINARISKE SAMMENSVÆRGELSE
60:	1. TRIUMVIRAT
59-51:	CÆSARS EROBRING AF GALLIEN
55:	POMPEJUS OG CRASSUS KONSULER
53:	SLAGET VED CARRHAE
49-45:	ANDEN BORGERKRIG
48:	SLAGET VED PHARSALOS
45:	SLAGET VED MUNDA
44:	MORDET PÅ CÆSAR
43:	2. TRIUMVIRAT
42:	SLAGET VED FILIPPI
31:	SLAGET VED ACTIUM